

Olga Janša-Zorn

HISTORIČNO DRUŠTVO ZA KRANJSKO (Nadaljevanje)

III. ČLANSTVO IN ODBOR

Iz vsakoletnih poročil občnih zborov Historičnega društva za Kranjsko in iz seznamov članov ugotovimo, kako se je spreminjalo njihovo število. Za posamezna leta je mogoče ugotoviti tudi socialno strukturo, kraj bivališča in do neke mere tudi narodnostni sestav. Poleg tega je mogoče ugotoviti, koliko članov je živelo zunaj Kranjske.

Pregled članstva Historičnega društva za Kranjsko⁸²

Leto	Redni	Častni	Dopisni	Skupaj
1844	320			320
1845	345			345
1846	366			366
1847	390	3		393
1848	400	3		403
1849	284	3		287
1850	281	3		284
1851	255	12		267
1852	204	12		216
1853	205	12		217
1854	254	21	13	288
1855	261	27	17	305
1856	296	28	22	346
1857	344	31	22	397
1858	340	32	21	393
1859				312
1860				265
1861	268	33	36	337
1862	273	33	36	342
1863	276	33	37	346
1864	266	34	39	339
1865				
1866	264	30	41	335
1867				160
1868				130

Častni člani

Častne člane je poznalo že Historično pokrajinsko društvo za Kranjsko. Leta 1844 naj bi bila dva.⁸³ Tiskani sezname iz let 1846 in 1847 navajajo tri. Ti so: baron Joseph Weingarten, guverner, knezoškof Anton Alojzij Wolf,⁸⁴ grof Karl Welsperg Reitenau. Vendar pa po ustanovitvi samostojnega kranjskega društva leta 1850 omenjenih treh častnih članov ni bilo več, imenovani pa so bili novi, še preden je novi statut stopil v veljavo, že na občnem zboru 5. septembra 1850 (na zboru, ki se je izrekel za osamosvojitvev).

⁸² Pregled je narejen deloma po poročilih občnih zborov, deloma po objavljenih seznamih članstva; med obojima so minimalne razlike, ker je bil občni zbor včasih bolj na začetku leta, včasih pa šele v novembru. Za leti 1868 in 1869 so podatki iz AS (Društ. A XVIII), vendar pa od navedenega števila članov vsaj polovica za 2–3 leta nazaj ni poravnala članarine, zato bi članstvo bilo lahko za ti dve leti precej manjše.

⁸³ Popelka, str. 14.

⁸⁴ Škof Wolf je ponovno imenovan za častnega člana leta 1854.

Za častne člane je značilno, da so bili zaslužni za delovanje društva predvsem navzven. To so bili ljudje, ki so zasedali pomembna strokovna mesta v arhivih, društvih ali na dunajski akademiji, razne druge ugledne znanstvene in politične osebnosti, ki jih je društvo skušalo zainteresirati za svoje delo. Častni člani niso plačevali članarine in so brezplačno dobivali Mittheilungen. Imenovanje častnih članov kaže po svoje tudi, kakšne zveze je imelo društvo v okviru države in zunaj nje. Prvi trije častni člani samostojnega društva so postali že leta 1850: grof G. Chorinsky, kranjski deželni namestnik, dr. R. G. Puff, profesor v Mariboru in zelo prizadeven član štajerskega društva, ter H. Freyer, prvi kustos kranjskega deželnega muzeja.⁸⁵

Že naslednje leto (1851) so imenovali kar devet novih častnih članov,⁸⁶ in sicer dva iz štajerskega zgodovinskega društva: L. Crophiusa — opata v Reinu, ki je bil ravnatelj društva, R. Knabla, župnika v Gradcu, potem P. Kandlerja iz Trsta, iz Zagreba Ivana Kukuljevića-Sakcinskega, predsednika Društva za jugoslovansko zgodovino, z Dunaja K. Czörniga, sekcijskega vodja v trgovinskem ministrstvu, dr. F. Hurterja, dvornega svetnika in historiografa, A. Baumgartnerja, trgovinskega ministra in predsednika cesarske akademije znanosti, F. Wolfa, skriptorja dvorne biblioteke in sekretarja filozofsko-zgodovinskega razreda akademije, misijonarja I. Knobleharja, generalnega vikarja v centralni Afriki.

Leta 1852 ni bilo novih častnih članov, leta 1853 pa so bili izvoljeni trije, grof L. Thun, minister za bogočastje in uk, dr. J. A. Helfert, podsekretar v tem ministrstvu in Theodor Karajan, predsednik zgodovinsko-filozofskega razreda akademije znanosti.⁸⁷ 1854. leta so bili za častne člane imenovani trije škofje, ljubljanski Anton Alojzij Wolf, tržaško-koprski Jernej Legat in Friderik Baraga, škof v Severni Ameriki, poleg teh pa še dvorni svetnik grof Andrej Hohenwart, ravnatelj Historičnega društva za Koroško, dopisni član dunajske akademije Gottlieb Ankershofen in dr. Franc X. Richter, ki je bil prej veliko let zelo aktiven v Ljubljani kot profesor, urednik Laibacher Zeitung in Illyrisches Blatt.⁸⁸ Naslednje leto (1855) so postali častni člani goriški nadškof Andrej Gollmayer⁸⁹, Josef Chmel, namestnik ravnatelja dunajskega dvornega in državnega arhiva, dr. Albert Jäger, profesor zgodovine na dunajski univerzi in član akademije znanosti, Alojz Auer, ravnatelj dvorne in državne tiskarne, Johann Aufsetz, predstojnik germanskega muzeja v Nürnbergu in dr. Gustav Klemm, višji bibliotekar v Dresdnu.⁹⁰ Z Moravsko je ves čas bilo zelo dobro sodelovanje in delo moravskih zgodovinarjev so članom Historičnega društva za Kranjsko večkrat postavljali za zgled. Tako ne preseneča, da je 1856 imenovan za častnega člana dr. Beda Dudik, zgodovinar v Brnu.⁹¹

Leta 1857 imenuje društvo za častne člane ministra za notranje zadeve Aleksandra Bacha, finančnega ministra barona Brucka, ministra za trgovino grofa Toggenburga ter Aleksandra Humboldta iz Berlina. Poleg sodelovanja z zgodovinskimi društvii in društvii za raziskovanje starin se vedno bolj uveljavlja tudi sodelovanje z geografskimi društvii, zato tudi ni čudno, da je postal častni član W. Heindinger, predsednik geografskega društva na Dunaju.⁹² Leta 1858 sta dosegla to čast še prof. Fran Miklošič z Dunaja in prof. Jakob Grimm iz Berlina.⁹³ Leta 1859 sta imenovana Clarus Vascotti, provincial frančiškanskega samostana v Gorici, avtor Storia della Castagnavizza (1849), in dr. Johann Klemann, ministerialni svetnik,⁹⁴ nekoč profesor v Ljubljani.

⁸⁵ MHK 1850, str. 21—28.

⁸⁶ MHK 1851, str. 79—85.

⁸⁷ MHK 1853, str. 12.

⁸⁸ MHK 1854, str. 3—4.

⁸⁹ Preseneča dejstvo, da med častnimi člani ni lavantinskega škofa Slomška.

⁹⁰ MHK 1855, seznam članstva, str. 1—2 (priloga).

⁹¹ MHK 1856, str. 29.

⁹² MHK 1857, str. 35.

⁹³ MHK 1858, str. 34.

⁹⁴ MHK 1859, str. 22.

Po padcu absolutizma so bili 1860. leta imenovani novi notranji minister grof Goluchowski, novi ljubljanski škof Jernej Vidmar in predsednik upravnega odbora nemškega društva za zgodovino in starinoslovje s sedežem v Stuttgartu, baron Holz.⁹⁵ Leta 1861 so trije novi častni člani, dr. Karel Ulepič, kranjski deželni predsednik in nekdanji poselevodeči tajnik društva, češki zgodovinar dr. František Palacky in ravnatelj biblioteke v Petrogradu baron Modest Korff, tedaj poznan tudi po delu o cesarju Nikolaju I.⁹⁶ Minister Anton Schmerling je postal častni član leta 1862.⁹⁷ V naslednjih letih je bilo imenovanj precej manj. V letu 1863 in 1864 niso izvolili nikogar, leta 1865 pa samo Carla Fontaina, finančnega ravnatelja na Kranjskem.⁹⁸ Ker leta 1866 ni bilo občnega zbora, tudi ni bilo novih častnih članov, pač pa je leta 1867 postal častni član Eduard Bach, tedanji namestnik (Statthalter) na Kranjskem.⁹⁹

Pravi (redni) člani

Število pravih članov je precej nihalo. Zelo visoko je v letih 1847 in 1848, torej še v času, ko je bilo Historično društvo za Kranjsko sestavni del društva za Notranjo Avstrijo. Iz seznama za leto 1847¹⁰⁰ je razvidno, da je med člani precej ljudi s plemiškimi naslovi, veliko duhovnikov in uradnikov, nekaj profesorjev, trgovcev, obrtnikov, zdravnikov in ranocelnikov ter celo oficirjev 17. pešpolka. Večina članov je s Kranjskega, posamezniki pa so tudi iz drugih dežel monarhije. V. F. Klun je tedaj v Benetkah, J. Lavrin v Milanu, iz Trsta je J. Mohorčič, iz Gorice sta nadškof Lušin in A. V. Toman, iz Celovca A. J. Vidic, z Dunaja pa Karl Hock in Matija Koch.

Padec članstva v letu 1849 je po pisanju Mittheilungen posledica revolucionarnih dogodkov. Ko se je 5. septembra 1850 prvič po revoluciji zbral občni zbor, je društveni ravnatelj Codelli dejal: »Odkar smo se zadnjič zbrali v teh prostorih, je srednjo Evropo zajel vihar, ki je države in društvene stavbe razbil... strašni duhovi so se pričeli umirjati, upati je, da se našemu društvu vrne vloga, ki jo je imelo v prvih letih svojega obstoja. Marsikaj se je zgodilo, kot se vidi iz pregleda stanja med leti 1847—1850. Število društvenih članov se je precej zmanjšalo. Od 1848 nam je smrt marsikaterega člana iztrgala, mnogi so zaradi preselitve bili prisiljeni izstopiti, drugi so izstopili zaradi časovnih dogodkov...«¹⁰¹

Poimenski seznam vseh članov društva, ki je bil v Mittheilungen objavljen 1853, kaže, da je bilo ob začetku leta 205 rednih članov,¹⁰² med temi 80 državnih uradnikov, 59 duhovnikov (s profesorji teologije), 25 privatnikov in posestnikov, 9 trgovcev, 9 zdravnikov in ranocelnikov, 8 profesorjev, 8 obrtnikov in 7 advokatov. 22 jih je nosilo plemiške naslove.

Največ članov je bilo v Ljubljani (89), v okoliškem ljubljanskem sodnem okraju so bili 4. Gorenjska je imela 30 članov, največ v sodnem okraju Radovljica (11), Kamnik (6, od tega v mestu Kamnik 4) in Kranj (5). Dolenjska je imela 29 članov, največ v sodnem okraju Novo mesto (9, v samem mestu 8), Trebnje (5) in Krško (4). Prav tako 29 članov je štela Notranjska, največ v sodnih okrajih Vipava 6 (v trgu Vipava 5), Vrhnika (prav tako 6), Postojna 5 in Senožeče (4). Okrajev in krajev s tremi in manj člani tu nisem omenjala; nekaterih članov pa ni mogoče razporediti, ker kraj ni naveden. Zunaj Kranjske je bilo 15 članov: 4 na Koroškem, 3 na Primorskem, 4 na Dunaju, 2 v Zagrebu, 1 na Moravskem in 1 na Ogrskem.

⁹⁵ MHK 1860, str. 30—31.

⁹⁶ MHK 1861, str. 36.

⁹⁷ MHK 1862, str. 36.

⁹⁸ MHK 1865, str. 84.

⁹⁹ MHK 1867, str. 40.

¹⁰⁰ Verzeichniss der Mitglieder des historischen Provinzial-Vereines für Krain. Mit Beginn des Jahres 1847. (Narodni muzej).

¹⁰¹ MHK 1850, str. 21—28.

¹⁰² MHK 1853, priloga (seznam članstva).

Leta 1858 je bilo 340 pravih članov. Število članov izven Kranjske se je povečalo na 65: med njimi jih je bilo 25 na Dunaju, 13 v Trstu, 8 na Štajerskem, 6 na Hrvaškem, 4 na Goriškem, 2 na Koroškem, 1 v Istri in še šest drugod po cesarstvu.

Leta 1862 je bilo 268 članov, od tega 48 izven Kranjske (12 na Dunaju, 11 v Trstu).

Med člani sta bili 1858 tudi Kazinsko in Strelsko društvo iz Ljubljane, ki se jima je 1862 pridružila še ljubljanska čitalnica.

Dopisni člani

Številčno stanje dopisnih članov za leti 1858 in 1862 kaže naslednjo sliko:

1858	1862	
6	12	Dunaj (J. Bergmann, A. Czedik v. Bründlsberg, A. Ficker, G. Haider, F. Hermann v. Hermannstahl, V. F. Klun, J. Löwenthal, O. Lorenz, A. Schmidl, F. Simony, dr. W. E. Wahlberg, C. Weiss, dr. C. Wurzbach v. Tannenberg)
3	8	Štajerska (5 Gradec: dr. L. Gabriel, dr. F. Ilwolf, J. Scheiger, dr. A. Schmidl, dr. K. Tangl; Maribor oz. Šentjur pri Celju: D. Trstenjak; Mozirje: I. Orožen; Slovenj Gradec: C. Hofrichter)
8	7	Kranjska (J. Babnik, dr. E. H. Costa, A. Grašič, A. Jelovšek, J. Kapelle, F. Kramer, M. Pauker, J. Resch, J. Toman)
2	3	Nemčija (Nürnberg: Fromann; Dresden: dr. M. L. Löwe; Berlin: Th. Mommsen)
2	2	Trst (F. Schweitzer, J. Vesel)
—	2	Brno (P. Chlumezky, C. d'Elwert)
—	1	Praga (W. W. Tomek)
—	1	Peč (dr. A. Schmidl)

Na občnem zboru 1862 je bil za dopisnega člana imenovan še ravnatelj Historičnega društva za Štajersko dr. G. Göth,¹⁰³ ki je tega leta pisal v Mittheilungen.

Šele leta 1865 so bili za dopisne člane imenovani trije predstavniki s Koroške, in sicer dr. Ignaz Tomaschek, bibliotekar v Celovcu, ki je tudi sodeloval kot pisec v Mittheilungen, dalje M. Moro, tedaj ravnatelj koroškega historičnega društva in Anton Gallenstein, tajnik tega društva.

Odbor in njegovo delo

Funkcija predsednika oziroma pokrovitelja (protektorja) društva je tudi po osamosvojitvi leta 1850 pripadla nadvojvodi Janezu. Vendar je bila to le simbolična funkcija, saj se nadvojvoda Janez nikoli ni udeležil občnega zbora. Po njegovi smrti 11. maja 1859 te funkcije nekaj časa niso zasedli, 1863 pa so jo podelili A. Codelliju, medtem ko so v Historičnem društvu za Štajersko volili pokrovitelje vse do leta 1902.

Ravnatelj kranjskega društva je bil od ustanovitve 1843. leta **baron Anton Codelli v. Fahnenfeld**, ki je to funkcijo opravljal do leta 1863, ko jo je prevzel **dr. H. Costa**. Zelo pomembna je bila vloga poslovodje in tajnika, ki je praktično imel največ dela, ker je poleg pisanja raznih dopisov vodil celotno delo društva in bil poleg tega še glavni urednik društvenega glasila. Eden odbornikov je vodil tudi finančne posle in je na občnih zborih dajal poročilo o finančnem stanju. V veliko pomoč odboru je bil kustos, ki pa ni bil član odbora in je bil za svoje delo v knjižnici ali arhivu posebej nagrajen, kot je razvidno iz blagajniških poročil.

¹⁰³ MHK 1862, str. 36.

Odbor (ravnateljstvo) 1843—1868

Leto	Ravnatelj	Poslovodja in tajnik	Odbornik	Odbornik blagajnik	Odbornik
1843	A. Codelli	dr. K. Ulepič	dr. J. Likavec	J. Novak	H. Freyer
1844	A. Codelli	dr. K. Ulepič	dr. J. Likavec	J. Novak	H. Costa
1845	A. Codelli	dr. K. Ulepič	dr. J. Likavec	J. Novak	H. Costa
1846	A. Codelli	dr. K. Ulepič	dr. J. Likavec	J. Novak	H. Costa
1847	A. Codelli	dr. K. Ulepič	dr. J. Likavec	J. Novak	H. Costa
1848	A. Codelli	dr. K. Ulepič	dr. J. Likavec	J. Novak	E. Rebič
1849	A. Codelli	dr. K. Ulepič	dr. J. Likavec	J. Novak	E. Rebič
1850	A. Codelli	dr. K. Ulepič	dr. J. Likavec (1850 umrl)	J. Novak	E. Rebič
1851	A. Codelli	F. J. Rechfeld dr. V. F. Klun	H. Costa	J. Poklukar	E. Rebič
1852	A. Codelli	dr. V. F. Klun	dr. A. Jarc	J. Poklukar	E. Rebič
1853	A. Codelli	dr. V. F. Klun	E. Stöckl	J. Poklukar	E. Rebič
1854	A. Codelli	dr. V. F. Klun	E. Stöckl	J. Poklukar	E. Rebič
1855	A. Codelli	dr. V. F. Klun	E. Stöckl	J. Poklukar	E. Rebič
1856	A. Codelli	dr. V. F. Klun dr. E. H. Costa	E. Stöckl	J. Poklukar	E. Rebič
1857	A. Codelli	dr. E. H. Costa	E. Stöckl	J. Poklukar	E. Rebič
1858	A. Codelli	do 15. 4. Costa nato E. Rebič	E. Stöckl	J. Poklukar	E. Rebič
1859	A. Codelli	A. Dimitz	J. Nečasek	J. Poklukar	E. Rebič
1860	A. Codelli	A. Dimitz	J. Nečasek	J. Poklukar	dr. E. H. Costa
1861	A. Codelli	A. Dimitz	J. Nečasek	J. Poklukar	dr. E. H. Costa
1862	A. Codelli	A. Dimitz	dr. H. Costa	J. Poklukar	dr. E. H. Costa
1863	dr. H. Costa	A. Dimitz	A. Globočnik	A. Zamejic	dr. E. H. Costa
1864	dr. H. Costa	J. Pfeifer	ured. Mitt. A. Dimitz	A. Zamejic	dr. E. H. Costa
1865	dr. H. Costa	J. Pfeifer	ured. Mitt. A. Dimitz	A. Zamejic	dr. E. H. Costa
1866	dr. H. Costa	J. Pfeifer	ured. Mitt. A. Dimitz	dr. L. Vončina	dr. E. H. Costa
1867	dr. H. Costa jan. 1867 odstopil	A. Dimitz ured. Mittheilungen in tajnik	K. Dežman	dr. L. Vončina	dr. E. H. Costa

1868 ni bilo občnega zbora, zato nimamo podatkov; uredništvo Mittheilungen je imel Dimitz, po 1868. letu pa ni izšla nobena številka več.

Delo Historičnega društva se je odvijalo na sestankih ravnateljstva, na občnih zborih in na mesečnih zborih. Zapisniki sej ravnateljstva so bili redko objavljeni, le v petdesetih letih jih je nekaj več. Najbolj je prišlo do izraza delo odbora na vsakoletnih občnih zborih (Generalversammlungen) društva, kjer se je po navadi zbralo od 20 do 30 članov, v glavnem iz Ljubljane in okolice. Če se vprašamo, kdo so bili udeleženci teh zborov, vidimo, da je med njimi vsaj polovica Slovencev. Med udeleženci je veliko duhovnikov, sledijo uradniki in profesorji, pa tudi drugi meščani. Bleiweis, ki je bil v petdesetih letih član društva, se občnih zborov ni udeleževal. Po vsebini so bili ti zbori precej obsežni. Poleg govora ravnatelja sta bili vedno podani še poročili tajnika in blagajnika. Potem so obravnavali razna aktualna vprašanja, in sicer v prvih letih naloge društva nasploh, vprašanje pisanja zgodovine Kranjske, statut društva, vlogo poverjenikov. Poleg tega so na vsakem občnem zboru volili nove člane odbora, vsakih pet let pa tudi ravnatelja društva. Dalje so predla-

gali na tem zboru še častne in dopisne člane. Iz poročil o občnih zborih se vidi, da so bili med najbolj aktivnimi odborniki, in med njimi še posebej dr. Klun, dr. H. Costa, dr. E. H. Costa, Dimitz, Rebič, Nečasek, med tistimi, ki niso bili člani odbora, pa še Elze, Jelovšek. Metelko, Hicinger, Urbas, Germonig, Leinmüller, Dežman idr.

Med zanimivejšimi predlogi naj omenim predlog dr. Kluna leta 1852, da se vse letnike *Mittheilungen* od 1846 dalje razdeli med odlične dijake ljubljanske višje gimnazije, da bi jim tako okrepili smisel in ljubezen do domovinske zgodovine. Predlagal je tudi, da bi se poverjeniki, če to želijo, lahko uvrstili v kategorijo dopisnih članov, ki ne plačujejo članarine. Vendar je njim samim dano na izbiro, da kot doslej z letnim prispevkom podpirajo društvo ali ne.¹⁰⁴

Zanimiv je tudi predlog H. Coste, naj bi vse dogodke na Kranjskem, ki so za zgodovino pomembni, zapisoval društveni kustos v posebnem dnevniku, to delo pa bi nadzoroval vsakokratni tajnik. Kasneje bi tak dnevnik lahko objavili. K temu je Elze predlagal, naj bi tudi društveni poverjeniki vodili podobne dnevnike, vsak za svoje področje.¹⁰⁵ Vendar pa se je ravnatelj Codelli že na naslednjem občnem zboru pritoževal, da je za Dnevnik prispelo le skromno število prispevkov, in je ponovno apeliral na poverjenike, da vestno zapisujejo važnejše dogodke.

Večkrat je bilo govora o potrebi vpeljave poučevanja deželne zgodovine v šole. Na občnem zboru marca 1856 je H. Costa dejal, da je za vzbujanje rodoljubja pri mladih zelo pomembno gojiti zgodovino ožje domovine. Zato je predlagal, naj bi društvo pri ministrstvu za bogočastje in uk doseglo, da bi spet vpeljali v razširjeni obliki zgodovino Kranjske, ki je sedaj le v osmem razredu gimnazije. V zvezi s tem predlaga vpeljavo učbenika Vodnik - Richter: *Geschichte des Herzogtums Krain, des Gebietes von Triest und Grafschaft Görz*. Približno čez deset let se je o tem spet razvila burna diskusija in na dan so prišli zelo zanimivi predlogi. Na občnem zboru 1865 je tedanji ravnatelj H. Costa menil, da stalne zamisli o temeljiti zgodovini Kranjske, sloneči na virih, še ne bo mogoče uresničiti, ker je še dosti neraziskanega. Za sestavo priročnika zgodovine Kranjske pa sta bila že 1856 določena Klun in Hicinger, vendar se ideja zaradi Klunovega odhoda ni uresničila, medtem ko je Hicinger med tem objavil vrsto zanimivih člankov. Dalje je ravnatelj dejal, da društvo žal tudi nima finančnih sredstev, ki bi jih ponudilo piscu zgodovine Kranjske kot honorar oziroma za tisk. Torej bi po njegovem bilo treba, da se ravnateljstvo društva obrne na vlado s prošnjo, naj se dovoli ponatis že popolnoma razprodane Vodnik - Richterjeve knjige, ki naj bi bila nekoliko predelana in dopolnjena in bi se lahko uporabljala kot šolski učbenik na naših gimnazijah in realkah. Delo naj bi izšlo na stroške vlade, medtem ko bi se honorar poravnal iz prodaje. K temu predlogu se je najprej oglasil J. Kozina, predavatelj na realki, in menil, da je glavna naloga društva, da zbira gradivo za bodočo deželno zgodovino. Dokler pa arhivi niso urejeni, to ne bo mogoče. Pokazal je na primer koroškega zgodovinarja, ki je sicer pred dvajsetimi leti uspešno začelo z zgodovino, vendar še sedaj ni prišlo do konca. Poudaril je, da zaradi večjega števila šolskih knjig ne bodo nič bolj gojili deželne zgodovine; njemu se zdi važna predvsem množina delovnih moči. S predelavo Vodnikove zgodovine in s sestavljanjem samo šolske zgodovine po njegovem ne bo veliko pridobljeno. Potem se je k diskusiji oglasil še dr. E. H. Costa, ki je rekel, da se v bistvu strinja s Kozino, kar se pa tiče priročnika, je ta po njegovem vendarle zaželen. Samo s predelavo nemškega učbenika bi po Costovem mnenju napravili celo korak nazaj, kajti delo, ki je namenjeno mladini in ljudstvu, naj bi bilo pisano v tistem jeziku, ki ga mladina in ljudstvo razumeta, t. j. v deželnem slovenskem jeziku, ki je materni jezik. Costa je torej predlagal, naj se vlado prosi za

¹⁰⁴ MHK 1851, str. 79—85.

¹⁰⁵ MHK 1853, str. 13.

predelavo priročnika v slovenski jezik. V diskusiji je ravnatelj realke Schrey opozoril, da je problem najprej v tem, ker predmeta sploh ni v učnem načrtu. Dimitz se je izrekel proti predlogu župana Coste, Radič pa je predlagal predelavo v slovenski in nemški jezik. Končno je predlog župana Coste ostal v manjšini, Radič je svojega umaknil in nazadnje je bil sprejet predlog H. Coste.¹⁰⁶

Odbor društva je 1857 dosegel od finančnega ministrstva oprostitev plačevanja poštne za društveno korespondenco,¹⁰⁷ kar je bila precejšnja olajšava, zlasti če pomislimo na zamenjave društvenega glasila.

Proti koncu petdesetih let je v okviru društva vedno bolj naraščalo zanimanje za arheološka izkopavanja. Ker društvo za te akcije ni imelo denarja, se je obračalo s prošnjami za pomoč na višje forume. Leta 1858 so npr. nameravali začeti z arheološkimi izkopavanji na področju Krškega in Šentruperta, kjer so iskali rimske in hunske ostanke. Obrnili so se na ministrstvo za notranje zadeve s prošnjo, da bi jih podprlo s 150 forinti. Zaradi podpore deželnega predsednika je bila ta prošnja ugodno rešena.¹⁰⁸

Najbolj je aktivnost članov društva vidna na t. i. mesečnih zborih. Pobudo zanje je dal dr. Klun. V času, ko je bil poslovodeči tajnik, je Klun predlagal, da bi najprej na občnih zborih uvedli strokovna predavanja. Začel je sam že leta 1853, ko je govoril o nadaljnjih korakih za razvoj društva. Leta 1854 je imel na občnem zboru dve krajši predavanji Hicinger, in sicer o rimskih cestah na Kranjskem in o spisu *De conversione Carantanorum*. Obe predavanji sta bili takoj objavljeni v društvenem glasilu.

1855 sta s predavanji nastopila Klun in mladi Costa, prvi je govoril o izdaji *Diplomatarium Carniolicum*, drugi pa o pokrajinski zgodovini in njenem razmerju do občne zgodovine. Tudi ti dve predavanji sta bili objavljeni.

Že 1856 je Klun menil, da je za razvoj društva zelo pomembno, da bi imeli vsestransko bogate in pogostnejše sestanke članov, kjer bi skušali odgovoriti na številna znanstvena vprašanja. Predlagal je, naj bi enkrat mesečno v okviru društva organizirali filološke razgovore. Vstop bi bil prost ne le za člane, ampak za vse, ki jih problematika zanima. Sklenjeno je bilo, da bodo taki sestanki vsak prvi četrtek v mesecu ob 17. uri v društvenih prostorih. Predavanja naj bi bila nato čimprej objavljena v *Mittheilungen*. Klun je tudi rekel, da bi lahko za najboljše sestavke na željo pisca izplačali honorar.¹⁰⁹ Ta predlog so sicer sprejeli, vendar vsaj iz blagajniških poročil ni razvidno, da bi izplačevali honorarje.

Tako so se 1856 rodili mesečni zbori, danes bi jim rekli članski sestanki, ki so imeli dokaj bogat program. Sprva so jih imenovali tudi zgodovinsko-filološki razgovori. Udeležba je bila na kar zavidljivi višini. Za sestanek 7. avgusta 1856 imamo poročilo, da se ga je udeležilo 30–40 oseb, in sicer članov in nečlanov. Kazalo se je vedno večje zanimanje za predavanja, in že leta 1856 je tajnik Klun izrazil zadovoljstvo, da se tudi obrtniki in meščani ter duhovniki in uradniki udeležujejo sestankov in z zanimanjem spremljajo predavanja.¹¹⁰ V času Bachovega absolutizma je bilo zanimanje za društveno življenje veliko večje kakor kasneje v ustavni dobi. Zdi se, da je prav absolutizem prispeval svoje, ker ni dovoljeval političnih društev, ljudje pa so čutili potrebo po sestajanju, in ker ni bilo mogoče drugače, so se sestajali v okviru Historičnega društva.

Na mesečnih sestankih je bilo po navadi na sporedu več predavanj. Včasih se je razvnela burna diskusija in ni bilo mogoče vseh predavanj uvrstiti na program. V takih primerih je bilo predavanje preloženo na naslednji mesečni

¹⁰⁶ MHK 1865, str. 80–85.

¹⁰⁷ MHK 1857, str. 33–36.

¹⁰⁸ MHK 1859, str. 17–22.

¹⁰⁹ MHK 1856, str. 25–29.

¹¹⁰ MHK 1856, str. 71–72.

zbor. To, kar res najbolj preseneča, pa je dejstvo, da so običajno že v naslednji številki Mittheilungen bila predavanja objavljena.

Na splošno je na teh sestankih sorazmerno veliko tem in diskusije o slovni in splošni slovanski problematiki, še posebej jezikovni. Mesečne zборе je vodil tajnik društva, bilo pa jih je po navadi enajst na leto (razen meseca avgusta). Mnogokrat se jih je udeležil tudi deželni namestnik grof Chorinsky. Zanimiv je podatek za leto 1857, ko je na enajstih zborih bilo kar 46 večjih predavanj zgodovinsko-filološke vsebine. Ta predavanja je imelo 20 različnih oseb in kar 26 predavanj se je nanašalo neposredno na Kranjsko, druga pa na slovansko zgodovino, slovensko literarno zgodovino ali na nemško zgodovino. Prednost so dajali zgodovini ožje domovine pred svetovno zgodovino.¹¹¹

Do leta 1850, ko je društvo še bilo vključeno v Notranjeavstrijsko Historično društvo, je bil najbolj delaven član odbora vsekakor dr. Karl Ulepič, ki je bil kar osem let poslovodeči tajnik. Bil je doktor filozofije in prava, 1850 je bil premeščen v Celovec in potem se je njegovo sodelovanje s Historičnim društvom za Kranjsko nekoliko zrahljalo; kasneje se je vrnil v Ljubljano kot predsednik deželne vlade (1861);¹¹² bil je tudi izvoljen za častnega člana društva. Druga zelo ugledna osebnost prvega obdobja v odboru je bil Jožef Kalasanc Likavec, ki je po Čopovi smrti bil imenovan za bibliotekarja licejske knjižnice v Ljubljani, prej pa je bil rektor graške univerze in ravnatelj graške gimnazije.¹¹³ Likavec je bil tudi nekaj časa redaktor društvenega časopisa. Blagajniške posle je v prvem obdobju vodil prav tako osem let kanonik Janez Novak. Kot peti član ravnateljstva je, kot kaže, že od jeseni 1844 nastopal Henrik Costa,¹¹⁴ čeprav Popelka¹¹⁵ v svojem članku o Notranjeavstrijskem historičnem društvu omenja Freyerja. H. Costa je že 30. junija 1845 na občnem zboru predlagal, naj bi kranjsko pokrajinsko društvo od časa do časa izdajalo neodvisno od Gradca svoj zvežič letnih poročil, kjer bi objavljalo tudi vsakoletne pridobitve društva in njihove darovalce. Nato je ravnateljstvo sklenilo, da bo od 1. januarja 1846 dalje vsak mesec izdajalo glasilo Mittheilungen, in sicer za člane brezplačno. List naj bi prinašal tudi zgodovinske razprave in društvene novice. V začetku je skrb za časopis imel H. Costa,¹¹⁶ vendar je bilo uredništvo kolektivno.

Leta 1848 je bil vključen v ravnateljstvo gimnazijski prefekt Elija Rebič, prav tako zelo prizadeven član, ki je ostal v odboru dvanajst let. Do precejšnje zamenjave članstva v odboru je prišlo leta 1851. Že 1850 je umrl Likavec in njegovo mesto je kot član odbora spet zasedel H. Costa. Costi so na občnem zboru septembra 1850 celo ponudili funkcijo tajnika in poslovodje, vendar jo je odklonil, dobil pa jo je F. J. Rechfeld, po rodu Nemec, ki je 1843 prišel v Ljubljano kot profesor zgodovine in latinščine, najprej na nižji, nato pa tudi na višji gimnaziji. Pred tem je poučeval na gimnaziji v Gorici. Že 1851 je bil premeščen v Gradec in leta 1853 ga ni več med člani društva.

Po Rechfeldovem odhodu prevzame tajniške posle dr. Vinko Fereri Klun, po mojem najuspešnejši tajnik, ker je bil vsestransko dejaven in je imel dobre stike z raznimi sorodnimi društvi in institucijami, predvsem pa je imel polno idej. Povrh vsega je bil profesor zgodovine, poklicnih zgodovinarjev pa je bilo v tedanji Ljubljani prav malo. Bil je pisec nekaterih zanimivih teoretičnih člankov, na občnih zborih je imel zelo bogata poročila, izdelal je tudi predlog novega statuta in predlagal postavitev mandatarjev po dekanijah. Na njegovo pobudo so na društvenih občnih zborih bila uvedena strokovna predavanja in sam je imel prvo tako predavanje že leta 1853.

¹¹¹ MHK 1857, str. 29–34.

¹¹² A. Svetina, SBL, 13. zv., str. 282–283 (K. A. Ulleppitsch).

¹¹³ J. Glonar, SBL, I. knj., str. 662–663 (Jožef Kalasanc Likawetz).

¹¹⁴ MHK 1858, str. 79–80.

¹¹⁵ F. Popelka, Der Historische Verein für Innerösterreich, ZHVSt 41, 1950, str. 8.

¹¹⁶ MHK 1858, str. 79–80.

1851 dobi društvo tudi novega blagajnika, in sicer J. Poklukarja, ki je v tej funkciji vztrajal skoraj trinajst let, če računamo, da je bil izvoljen že septembra 1850. Njegova skrbno pripravljena blagajniška poročila so bila redno objavljena v Mittheilungen. Samo eno leto je bil član odbora dr. A. Jarc. 1853 je bil v odbor izvoljen E. Stöckl,¹¹⁷ zdravnik, ki se s pisanjem zgodovine ni ukvarjal, se je pa dokaj redno udeleževal društvenih sestankov.

Nedvomno je bila za razvoj društva velika škoda, da se je sredi leta 1856 preselil v Švico tajnik dr. Klun. Najprej ga je samo začasno nadomestil dr. E. H. Costa, 1857. leta pa je bil izvoljen za stalnega tajnika in poslovodjo. Mladi Costa je bil zaradi svoje splošne razgledanosti zelo primeren za to funkcijo in je skušal nadaljevati delo v Klunovem slogu, vendar ni obdržal funkcije niti dve leti. Aprila 1858 je namreč odstopil. Ob svojem odhodu v Lichtenberg v kantonu St. Gallen je dr. Klun v zadnji številki društvenega glasila, ki ga je še sam uredil (avgust 1856), objavil nekakšno zahvalno pismo. V njem se je članom zahvalil za vso podporo pri šestletnem vodenju društva. Glede svojega naslednika pa je zapisal: »Die Ernennung des Herrn Dr. Ethbin Heinrich Costa zu meinem prov. Nachfolger, eines Mannes, der, nebst ausgebreitetem tiefen Wissen, Liebe zur Heimat, festen Willen und jugendliche Begeisterung für die schöne Sache in sich vereint, ist mir ein sicherer Bürge für das Gedeihen dieses Vereines. Deshalb bitte ich, das mir bewiesene Wohlwollen auf meinen Freund und Nachfolger zu übertragen.«¹¹⁸

Nato je v prvi številki, ki jo je uredil dr. E. H. Costa, sledila objava pisma, kjer izraža novi urednik upanje, da bo deležen prav take podpore kot dr. Klun, da bodo mesečni sestanki potekali tudi odslej dalje redno in da bodo Mittheilungen prav tako izhajale redno vsak mesec. Obenem je obvestil člane, da bodo društveni prostori odprti vsak dan od 17. do 19. ure za obiskovalce biblioteke in arhivske zbirke.¹¹⁹

Še preden je Klun zapustil Ljubljano, se je pričela velika polemika okrog Trstenjakove avtohtonistične teorije, ki je nekateri društveni člani niso podpirali; tudi sam Klun je bil drugačnega mnenja kot Trstenjak, vendar ga je branil in objavljal njegove članke.

Najprej je že 7. avgusta 1856 dr. Klun na mesečnem zboru prebral odgovor M. Kochu na njegovo pisanje v knjigi Ueber die älteste Bevölkerung Oesterreichs und Baierns (Leipzig 1856). Koch je namreč v dodatku k tej knjigi na 18 straneh drobno pisanega teksta kritiziral Trstenjaka in njegovo teorijo o avtohtonosti Slovanov, potem pa še Hicingerjevo pisanje in Klunovo uredniško politiko. Klunova kritika je bila objavljena v Mittheilungen šele v prvi številki naslednjega leta (1857), izšla pa je tudi v Novicah 1856. Pač pa so Mittheilungen v novembrski številki 1856 objavile odgovor E. H. Coste anonimnemu kritiku v leipziškem listu Literarisches Centralblatt für Deutschland.¹²⁰ Costa je zelo ostro zavrnil kritika, ki je napadel, kot pravi Costa, tri naše ugledne učenjake (Kluna, Hicingerja in Richterja) in oblatil tudi publikacije društva, in sicer 2. in 3. zvezek Klunovega Archiva, 10. letnik Mittheilungen in osem prvih pol Diplomatarija. Poleg tega je anonimni pisec imenoval Trstenjaka slovanskega preroka, Hicingerja pa njegovega evangelista. Costa meni, da so te kritike neutemeljene, glede Trstenjaka in Hicingerja pa hvali njuno pridnost, temeljitost in veliko potrpljenje pri iskanju novih dokazov o Slovanih.¹²¹

Ker sta obe kritiki, Kochova in anonimna, izšli skoraj istočasno leta 1856 v Leipzigu in ker sta si v marsičem podobni, se mi zdi verjetno, da jih je pi-

¹¹⁷ E. Stöckl je bil kasneje eden voditeljev nemške stranke na Kranjskem, glej SBL, III, str. 490.

¹¹⁸ MHK 1856, str. 64.

¹¹⁹ MHK 1856, str. 65.

¹²⁰ Literarisches Centralblatt für Deutschland, oktober 1856, št. 42.

¹²¹ MHK 1856, str. 91–93.

sala ista roka, namreč dr. Koch. Ta je bil več let naročnik Mittheilungen in član Historičnega društva za Kranjsko. Costa je najbrž mislil na konkretno osebo, ko je zapisal: »Einer solchen unbedeutenden Unvollständigkeit wegen sogleich über ein höchst verdienstliches Unternehmen den Stab brechen und in ultrahyperbolischer Weise von Monstrosität reden, kann nur der (Wiener?) Criticus und seine Leipziger Consorten.« Moti morda le, da Koch leta 1856 ni bil več na Dunaju. Bil pa je eden redkih zunaj Kranjske živečih znanstvenikov, ki je očitno zelo natančno zasledoval delo Historičnega društva za Kranjsko.¹²²

Že 1849, ko je bil bibliotekar dvorne biblioteke na Dunaju, je Koch kranjskemu društvu podaril nekaj svojih del.¹²³ Ponovno ga zasledimo med darovalci leta 1851, ko je podaril društvu svojo razpravo Beiträge zur neuern Geschichte, aus unbenützten Handschriften, ki je izšla pri dunajski akademiji. Uredništvo Mittheilungen mu je izreklo zahvalo za dragoceno delo in ga ob tej priložnosti naslavljalo kot častnega člana Historičnega društva za Kranjsko, vendar nikjer niti prej niti kasneje ni omenjen kot častni član. Leta 1851 je bil Koch že v Mikulovu (Nikolsburg) kot »jubilirter erzherzoglicher Beamte«.¹²⁴ Očitno ga je delovanje Historičnega društva za Kranjsko precej zanimalo, saj je 11. januarja 1852 objavil v »Ost-Deutsche Post« sestavek o njem. O tem sestavku je pisal Klun v svojem članku Winke für den historischen Verein, ker se očitno ni povsem strinjal s Kochom, saj pravi: »Čeprav Historično društvo za Kranjsko še ne stoji na tako šibkih nogah, da bi moglo iti nasproti razpustu (najbrž je mišljena združitev z Muzejskim društvom, op. O. J. Zorn), ker šteje več rodoljubnih mož za svoje člane, ki bi bili pripravljeni sami z darovanjem večjih sredstev zagotoviti nadaljnji obstoj društva, bi mogli vendar izreči zahvalo spoštovanemu g. Kochu, da je zunaj Kranjske živeče Kranjce spodbujal k sodelovanju in podpori.«¹²⁵

Leta 1854 in 1855 je Koch v Mittheilungen objavil dva članka, ki sta polemična do Trstenjaka, leta 1857 pa je najbrž uredništvo ponatisnilo iz njegove knjige Ueber die älteste Bevölkerung Oesterreichs und Bayerns odlomek (str. 24 itd.) in Klunov odgovor na Kochove kritike.¹²⁶

Poleg tega najdemo Kocha 1853. leta med darovalci denarnih prispevkov za Denkbuch der Unterthanstreue von Krain, ki jo je pripravljala Klun in za katero so prispevali tudi cesar Ferdinand I., nadvojvodinja Zofija, nadvojvode Franc Karl, Ferdinand Max, Karl Ludvig, pruski kralj, ministri Bach, Baumgartner, maršal Radetzky, škof Wolf, grofa Chorinsky in Hohenwart, baron Codelli idr.¹²⁷

Mathias Koch¹²⁸ je bil pisec številnih zgodovinskih razprav, med drugim se je ukvarjal tudi s Kelti in Etruščani in nastopal zlasti proti »etruskomaniji« na Tirolskem. Dalj časa je bival v Mikulovu na Moravskem. Po polemiki s Klunom ga leta 1858 ne najdemo več med člani kranjskega historičnega društva. Ukvarjal se je tudi s pregledovanjem in ureditvijo biblioteke in arhiva kneza Dietrichsteina v Mikulovu, zato bi bili nekateri očitki ob izdaji Klunovega Archiva deloma razumljivi. A. Pirjevec sicer domneva, da je pisec anonimnega članka v leipziškem Centralblattu Dežman, kar bi bilo tudi mogoče, saj je bil Dežman, kot se je pokazalo kasneje, oster nasprotnik Trstenjakovih teorij. Pri tem me vendarle moti dejstvo, da 1856 še ni čutili nobenih Dežmanovih nasprotovanj na sestankih društva, ki se jih tudi Dežman redno udeležuje. Na septembrskem mesečnem zboru je npr. dr. H. Costa posebej ocenil Jahresbericht des Vereins des krain. Landesmuseus (1856), ki ga je uredil Dež-

¹²² MHK 1856, str. 92.

¹²³ Med darovalci pod št. 22. MHK 1849, str. 68.

¹²⁴ Med darovalci pod št. 6. MHK 1851, str. 21 in pod št. 38, MHK 1851, str. 45.

¹²⁵ MHK 1851, str. 90–91. Ali je morda Koch tudi Kranjec?

¹²⁶ MHK 1857, str. 1–6.

¹²⁷ MHK 1853, str. 57. Ta Denkbuch izzide 1853.

¹²⁸ Wurzbach, Biographisches Lexicon . . . 2. T., 1857, str. 193–195.

man. Costa je delo pohvalil, pripomnil je le, da bi bilo zaželeno, da se nove pridobitve muzeja objavljajo bolj pogosto, kot je to predlagal tudi za objave v *Mittheilungen* kranjskega zgodovinskega društva.¹²⁹

Istočasno pa je naletela na številne nasprotnike v okviru društva teorija E. Rebiča o slovanstvu Skitov. Temu so nasprotovali E. H. Costa, Egger, Mitteis, Metelko, Nečasek, Elze idr.

Na občnem zboru 5. marca 1857 je bil dr. E. H. Costa, ki je dotlej le začasno imel funkcijo tajnika in poslovodje, izvoljen enoglasno (navzoč je bil tudi Dežman) za tajnika društva. Na istem zboru je E. H. Costa predlagal, naj bi pri izdajanju *Diplomatarija* uredniku pomagala posebna komisija, ki bi jo imenovalo ravnateljstvo.¹³⁰ V to komisijo so bili kasneje imenovani dr. H. Costa, Dežman, Egger, Elze, Hicinger, Jelovšek, Konsek, Metelko in Nečasek.¹³¹ Na prej omenjenem občnem zboru 5. marca 1857 je Elze izrekel pripombo, naj bi bil tajnik bolj kritičen pri urejanju društvenega glasila in pri organiziranju predavanj na mesečnih zborih. Če vemo, da je imel E. H. Costa tedaj šele štiriindvajset let, se ta pripomba niti ne zdi tako neumestna. Sledila pa je precej burna debata o tej Elzejevi pripombi. Po pisanju Novic sta Elzeja podpirala zlasti Dežman in dr. Issleib¹³² (*Mittheilungen* tega ne omenjajo). Stvar sta končala prof. Vončina in gimnazijski ravnatelj Nečasek z mnenjem, da je vendar občni zbor Costo soglasno izvolil za tajnika in s tem izkazal zupanje do njega in do njegovih uredniških sposobnosti, kar mora ta upravičiti.

Seveda se objavlanje Trstenjakovih prispevkov ni nehalo, kajti Trstenjak je imel velik ugled in tudi Novice so prinašale veliko njegovih člankov. V času Costovega urednikovanja in tajništva pri Historičnem društvu je bilo Trstenjakovih člankov v *Mittheilungen* celo več kot prej. Morda so bodli v oči tudi nekateri Metelkovi izrazito slovansko usmerjeni članki. Tudi na mesečne zборе je Trstenjak pogosto pošiljal svoje prispevke, ki jih je potem Costa kot tajnik prebral navzočim članom.

Dejstvo je, da je bilo društveno življenje v času od občnega zbora 1857 do občnega zbora 1858 zelo razgibano; tudi udeležba na mesečnih sestankih je bila velika (okrog trideset članov). Na občnem zboru 15. aprila 1858 je E. H. Costa podal najprej poročilo o bogati vsebini sestankov v preteklem letu, namesto ocene člankov v *Mittheilungen* pa je povzel kar Klunovo poročilo, objavljeno v *Wiener Zeitung*, ki je bilo zelo ugodno. Nato se je razvila huda diskusija. Dežman je namreč sedaj nastopil proti objavlanju Trstenjakovih raziskav. Če pa že ima društvo sredstva za tiskanje takih brezplodnih razpravljanj, je poudaril Dežman, potem bi bilo bolje, da bi za rešitev tega vprašanja o nekdanjih prebivalcih Kranjske, ki ga je sprožil Trstenjak, proučevali izkopanine, torej se lotili arheoloških izkopavanj, odkrivanja poganskih grobov ipd. Dežman se tudi ni strinjal s Klunovo ugotovitvijo, da so »največ samo tisti, ki slovenskega jezika bodisi le deloma ali pa sploh ne znajo«, bili Trstenjakovi nasprotniki. Dežman se je dalje skliceval na Miklošiča, ki je pravkar na Costov predlog postal častni član društva, in na Mommsna, ki je dopisni član društva. Potem je Dežman kritiziral še nekatere druge članke. Kot bremo v poročilu z občnega zbora, je potem dr. L. Toman vzel v zaščito Trstenjakove raziskave, na kar je Elze dejal, da prinašajo *Mittheilungen* vrsto stvari, ki ne sodijo v društveno glasilo. Zato je Elze predlagal ustanovitev redakcijske komisije iz dveh članov, ki bi stala ob strani tajniku. Predlog je bil sprejet. Nato so izvolili za člana te komisije Dežmana (20 glasov) in Nečaska (19 glasov).¹³³ Le nekaj dni za tem je Costa odložil tajniške posle in uredništvo.

¹²⁹ MHK 1856, str. 81.

¹³⁰ MHK 1857, str. 35.

¹³¹ MHK 1857, str. 60.

¹³² Novice 1857, str. 95 (25. marca).

¹³³ MHK 1858, str. 29–34.

V Mittheilungen je bila brez pojasnila objavljena le kratka notica o Costovem odstopu. Rečeno je bilo samo, da prefekt Rebič začasno prevzema funkcijo poslovodje.¹³⁴

Novice, ki so prej, ko je bil tajnik dr. E. H. Costa, precej natančno poročale o mesečnih sestankih Historičnega društva za Kranjsko in o predavanjih posameznih članov (te članke je verjetno pisal Costa sam, saj je ponekod podpisan), so o tem občnem zboru aprila 1858 prinesle le kratko notico: »V četrtek je bil veliki zbor zgodovinskega društva, od katerega ne povemo nič drugega, kakor edino to: če bi utegnili še kaj takih zborov biti, kakoršen je bil ta, bojo »Mittheilungen« kmali — brez pisateljev, in družba — brez družbenikov. Gospod dr. E. H. Costa se je odpovedal opravilstvu društva.«¹³⁵ Odslej Novice ne poročajo več o delu Historičnega društva, šele v šestdesetih letih spet zasledimo kratke novice. Tudi Bleiweisov izstop iz društva je morda povezan s temi dogodki. Že Lončar je ugotovil, da je bil prvi spopad med kasnejšima velikima nasprotnikoma E. H. Costo in Dežmanom v letih 1857 in 1858 v okviru Historičnega društva in ne šele 1859. leta ob izdaji Vodnikovega spomenika, kot je menil Levec. Tudi moje ugotovitve se skladajo z Lončarjevimi.¹³⁶

Kot že rečeno, je po Costovem odstopu začasno prevzel funkcijo tajnika Elija Rebič, ki je uredil tudi deset številc Mittheilungen (od maja 1858 do vključno februarja 1859). Na naslednjem občnem zboru 17. marca 1859 je bil za poslovodjo in tajnika izvoljen August Dimitz, ki je prevzel tudi uredništvo društvenega glasila. Novi član odbora je postal Jan. Nep. Nečasek, gimnazijski ravnatelj, ki ostane v odboru tri leta, do svoje preместitve v Prago leta 1862. Zanimivo je, da na tem občnem zboru (1859) ni bil navzoč noben Costa, ni bilo tudi L. Tomana, Metelka in Elzeja, ki so sicer najbolj redni obiskovalci občnih in mesečnih zborov. Očitno pa je bil novoizvoljeni tajnik Dimitz za vse dosti sprejemljiva oseba, saj so se vsi omenjeni člani kmalu spet pojavili na društvenih sestankih. Dimitz se je čutil predvsem Kranjca in je, kot pravi J. Mal,¹³⁷ z ljubeznijo zasledoval pojave na slovenskem literarnem polju, prevajal Prešerna, Vodnika in Valjavca, sodeloval v Vodnikovem spomeniku ipd. Kljub nemškemu stališču je skušal biti nepristranski sodnik. Tudi v Mittheilungen je še vedno dajal precej prostora slovenski in slovanski problematiki, posebno se je to videlo na mesečnih sestankih.

V naslednjih letih je Dimitz po svojih najboljših močeh urejal Mittheilungen, vendar je bilo sodelavcev vedno manj, zato tudi vedno manj razprav in člankov ter vedno več objavljanja virov, vendar skoraj brez komentarjev. Leta 1863, ko je Codelli odložil funkcijo ravnatelja, je tudi Dimitz pisno sporočil svoj odstop občnemu zboru. V svojem poročilu, ki ga je prav tako poslal občnemu zboru, ki se ga ni osebno udeležil, je tožil nad pičlimi finančnimi sredstvi, nad pomanjkanjem zanimanja za domovinsko zgodovino in sploh nad neugodnimi časovnimi razmerami. Vendar ga je občni zbor v odsotnosti 8. julija 1863 ponovno izvolil za tajnika in čez nekaj dni je funkcijo sprejel.¹³⁸ Vendar pa zaradi prezaposlenosti, kakor je sam trdil, ni mogel več opravljati obeh funkcij, namreč tajniške in uredniške, tako je tajništvo na naslednjem občnem zboru (1864) odložil. Kot tajnik mu je sledil J. Pfeifer, ki je bil pred tem nekaj časa društveni kustos, sicer pa akcesist pri deželni vladi. Še naprej pa je Dimitz ostal urednik Mittheilungen. Že leta 1860 imamo v odboru spet dr. E. H. Costo, 1862 pa še dr. H. Costo, ki že naslednje leto postane ravnatelj društva. 1863 pride v odbor, vendar le za eno leto, A. Globočnik, Poklukarja kot blagajnika pa 1863 zamenja A. Zamejic, tega pa 1866 dr. Vončina. Do nove

¹³⁴ MHK 1858, str. 36.

¹³⁵ Novice 1858, str. 127 (21. april).

¹³⁶ D. Lončar, Dragotin Dežman in slovenstvo. Razprava ZDHF 5—6, 1930, str. 305—335.

¹³⁷ J. Mal, SBL, 1. knj., str. 135—136 (A. Dimitz).

¹³⁸ MHK 1863, str. 39—42.

krize je prišlo v začetku leta 1867. Dotedanji ravnatelj dr. H. Costa je bil na občnem zboru januarja 1867 ponovno soglasno izvoljen za ravnatelja, vendar pa funkcije ni sprejel, kar je potrdil tudi z dopisom dan kasneje. V odbor Historičnega društva za Kranjsko je bil na tem občnem zboru izvoljen tudi Karl Dežman, kar predvsem E. H. Costi, ki je prav tako postal član odbora, najbrž ni bilo všeč, saj je tedaj bila že močna razklanost med kranjskimi Nemci in Slovenci.¹³⁹

Julija 1867 je prišlo do znanega incidenta med pripadniki Južnega Sokola in člani nemškega telovadnega društva. V incident se je vmešal tedanji ljubljanski župan dr. E. H. Costa, ki je bil nato septembra 1867 suspendiran.¹⁴⁰

V zvezi s temi dogodki je morda mogoče razložiti izstop E. H. Coste iz odbora Historičnega društva proti koncu leta 1867.¹⁴¹ Ob tej priložnosti je tajnik in urednik Dimitz zapisal: »Gospod župan (!), deželni odbornik dr. E. H. Costa je odložil svoj položaj kot član ravnateljstva. Naši bralci poznajo obsežno dejavnost, ki jo je razvijal kot sekretar in urednik časopisa našega društva in njegove zasluge za domoznanstvo in društvo sploh. Gotovo delijo z nami globoko obžalovanje, da se je tako odlična moč ločila iz našega kroga, nič manj pa tudi upanje, da bo g. Costa tudi vnaprej nudil društvu svoje sodelovanje in podporo.«

Zanimivo je, da Mittheilungen nič ne poročajo o imenovanju kakega novega ravnatelja Historičnega društva niti leta 1867 niti leta 1868. Tako je Dimitz, ki je 1867 po Pfeiferjevem odstopu ponovno prevzel tajniške posle, ostal v vodstvu društva precej osamljen. Bil je tudi skoraj edini pisec v Mittheilungen. Čeprav v literaturi beremo, da je leta 1867 prišlo do delne združitve Historičnega društva z Muzejskim društvom,¹⁴² nam Mittheilungen o tem prav nič ne poročajo niti 1867 niti 1868. Res pa je, da je prišlo leta 1867 do poskusa skupnih mesečnih sestankov obeh društev. Vendar Mittheilungen niti o teh sestankih nič ne poročajo, kakor je bila to prej navada.

Žal je na razpolago zelo malo podatkov o Historičnem društvu v obdobju od 1869 do 1885. Društvo je formalno sicer obstajalo; leta 1874 je z izidom Dimitzeve Geschichte Krains zapolnilo vrzel, nastalo v zvezi z zamenjavami, saj po letu 1868 Mittheilungen niso več izhajale. Kot zamenjavo so zato poslali sorodnim društvom Dimitzevo delo. Ohranjeni sezname članstva za leta 1869, 1870 in 1871 kažejo, da je tudi plačevanje članarine postalo zelo neredno.¹⁴³

Kot vodilna oseba Historičnega društva se omenja A. Dimitz, vendar ni jasno, ali je samo tajnik ali morda tudi ravnatelj. Mislim pa, da od odstopa H. Coste dalje novega ravnatelja niso več izvolili, pa tudi pokrovitelja ne po Codellijevi smrti. Skupni sestanki Historičnega in Muzejskega društva kažejo zelo majhen delež Historičnega društva, saj predavanj z zgodovinsko tematiko tako rekoč ni več.¹⁴⁴

Zadnji občni zbor Historičnega društva za Kranjsko je bil 2. julija 1885, ko se je društvo razšlo oziroma naj bi se zlilo z Muzejskim društvom.¹⁴⁵

IV. KNJIŽNICA

Od vsega začetka je društvo imelo svojo knjižnico, ki je bila sprva še zelo skromna, kasneje pa se je vedno bolj izpopolnjevala. Leta 1885, ko se je društvo razšlo oziroma zlilo z Muzejskim društvom za Kranjsko, je to dragoceno knjižnico dobil deželni muzej. Namen knjižnice smo opisali v poglavju o dru-

¹⁴⁰ F. Skerl, prav tam, str. 46–48.

¹⁴¹ MHK 1867, str. 124.

¹⁴² J. Mal, Naše Muzejsko . . ., str. 18; D. Lončar, Dragotin Dežman in slovenstvo. Razprave ZDHV, 1930, str. 318.

¹⁴³ AS, Društ. A. XVIII, fasc. 14.

¹⁴⁴ LZtg 1867–1872. Več o tem je v poglavju o mesečnih sestankih.

¹⁴⁵ MMK (Mittellungen des Musealvereins für Krain), 1889, str. X–XI.

¹³⁹ F. Skerl, Ljubljana v prvem desetletju ustavne dobe 1860–1869, disertacija 1938, str. 45.

štvenih poverjenikih. Knjižnica je bila nameščena v licejski stavbi, kjer so tudi sicer bili društveni prostori in kjer so v glavnem (razen prvih let) potekali občni zbori društva. Že leta 1847 je bila knjižnica odprta za obiskovalce dve uri dnevno.¹⁴⁶ Samo v letu 1847 je pridobila zaradi daril in deloma nakupov tisoč novih knjig, kar je zavidanja vreden letni prirastek. V šestdesetih letih popolnoma prevladajo nemška dela, slovenske knjige so prava redkost.

Rast knjižnice v letih 1844—1868

Leto	Letni prirastek	Število zvezkov	Število društev, s katerimi zamenjuje
1844		500	
1845			
1846		1500	
1847	1000	2500	32
1848			
1849			
1850		3188	
1851	108	3296	
1852	80	3376	
1853	127	3503	55
1854	107	3610	56
1855	170	3780	59
1856	120	3900	64
1857	222	4122	68
1858	198	4320	68
1862	ni podatkov	ni podatkov	70
1863	ni podatkov	ni podatkov	76

Pomemben korak je napravilo društvo leta 1847, ko je prosilo lastnike tiskarn, da bi pošiljali po en izvod vsakega dela, ki je tiskano v njihovi tiskarni, v društveno biblioteko. Iz vsakoletnih poročil o pridobitvah (Verzeichniss der vom historischen Vereine für Krain erworbenen Gegenstände) je razvidno, da so lastniki tiskarn res pošiljali izvode v društveno knjižnico. Tako od 1848 dalje lahko sledimo, kaj so pošiljale založbe in tiskarne: Rozalija Egger, Ignac Kleinmayr, Jožef Blasnik, J. Giontini. Na ta način prihajajo redno Laibacher Zeitung, Illyrisches Blatt, Zgodnja danica, Učiteljski tovariš itd. Bleiweisove Novice je od leta 1848 dalje redno pošiljala Kranjska kmetijska družba kot zamenjavo.

Darovalce knjig najdemo v vsakoletnem seznamu (Verzeichniss), objavljenem v Mittheilungen v prvih letih v vsaki številki posebej, kasneje, ko je tega manj, pa ob koncu leta. V prvih letih posamezniki darujejo društvu ne le knjige, ampak tudi veliko listin, razna rokopisna dela, novce ipd. V kasnejših, zlasti v šestdesetih letih pa prevladajo zamenjave publikacij, posamezni darovi pa postanejo redkejši. Med darovalci so iz prvega obdobja nekateri kranjski plemiči (grof J. Auersperg, baron Taufferer, Peter Pagliaruzzi, baron Codelli, vdova grofica Attems), posestniki (Rudež), trgovci (G. Heimann, S. Heimann, A. Mallner), veliko duhovnikov (Janez Dornik, Janez Poklukar, Janez Novak, Matija Vertovec, Matija Majar, Fran Metelko itd.), državni uradniki (Wihelm Mack, Miha Ambrož, Karl Raab), advokati (dr. A. Rak), zdravniki, profesorji, šolski nadzorniki idr. Med najbolj zaslužnimi darovalci so posamezni člani odbora Historičnega društva za Kranjsko (Ulepič, Rebič, Likavec, predvsem pa Costa in Klun) in društveni poverjeniki. Izredno mnogo je daroval tudi sicer zelo delavni član društva, protestantski pastor v Ljubljani Theodor Elze. Darovalci pa niso samo s Kranjske, ampak tudi iz sosednjih dežel: Koroške (M. Majar), Štajerske (dr. Franz Ilwolf, dr. R. G. Puff), Trsta (Kandler, J. Dobrila, tedaj še kanonik v Trstu, Florjan Gregorič), Hrvaške (I.

¹⁴⁶ MHK 1848, str. 1—4.

Kukuljević), z Dunaja (A. Fister, Chmel, Koch, C. Wurzbach) in od drugod (Beda Dudik iz Brna, posamezniki iz Nemčije). Letno je bilo nekako 80—100 darovalcev, včasih tudi več.

Z leti so pomembno vlogo pri povečanju knjižnice imele zamenjave. Že v času, ko društvo še ni bilo samostojno, je vzpostavilo stike s sorodnimi društvi in ustanovami. Ob koncu leta 1847 je na občnem zboru ugotovljeno, da imajo že 32 zamenjav, in sicer pretežno z nemškimi društvi (25), medtem ko je bilo v okviru Avstrije le pet zamenjav. Leta 1858 je bilo 68 zamenjav, leta 1862 70. Tedaj je bil kot priloga Mittheilungen objavljen naslednji seznam (dodala sem št. 9a in 9b, s katerima tedaj ni bilo več zamenjav):

1. Historischer Verein für Oberfranken, Bamberg (1846)
2. Historischer Verein für das Grossherzogthum Hessen, Darmstadt (od 1846)
3. Geschichts- und alterthumsforschende Gesellschaft des Osterlandes, Altenburg (od 1846)
4. Historischer Verein von und für Oberbaiern, München (od 1846)
5. Historischer Verein der Pfalz, Speyer (od 1847)
6. Historischer Verein von Unterfranken und Aschaffenburg, Würzburg (od 1847)
7. Voigtländischer alterthumsforschender Verein, Hohenleuben (od 1847)
8. Academia Electoralis Moguntina, Erfurt (od 1847)
9. Museum Francisco-Carolinum, Linz (od 1847)
- 9a Ateneum, Treviso (od 1847)
- 9b Muzej, Split (od 1847)
10. Königliche Societät der Wissenschaften, Göttingen (od 1847)
11. Schleswig-Holstein-Lauenburg'sche Gesellschaft für vaterländische Geschichte, Kiel (od 1847)
12. Academia scientifico-letteraria dei Concordi, Rovigo (od 1847)
13. Verein für mecklenburgische Geschichte und Alterthumskunde, Schwerin (od 1847)
14. Historisch-antiquarischer Verein für die Städte Saarbrücken und St. Johann und deren Umgebung, Saarbrücken (od 1847)
15. Gesellschaft für Pommer'sche Geschichte und Alterthumskunde, Stettin (od 1847)
16. Ferdinandeum, Innsbruck (od 1847)
17. Antiquarische Gesellschaft für vaterländische Alterthümer, Zürich (od 1847)
18. Historischer Verein für die Oberpfalz und Regensburg, Regensburg (od 1847)
19. Gelehrte Esthnische Gesellschaft, Dorpat, danes Tartu (od 1847)
20. Alterthumsverein für das Grossherzogthum Baden, Baden-Baden (od 1847)
21. Verein zur Erforschung der rheinischen Geschichte und Alterthümer, Mainz (od 1847)
22. Gesellschaft für Frankfurts Geschichte und Kunst, Frankfurt am Main (od 1847)
23. Württembergischer Alterthums-Verein, Stuttgart (od 1847)
24. Historischer Verein für Niederbaiern, Landshut (od 1847)
25. Verein für hessische Geschichte und Landeskunde, Kassel (od 1847)
26. Historischer Verein für den Regierungsbezirk von Schwaben und Neuburg, Augsburg (od 1847)
27. Königlich-sächsischer Verein für Erforschung und Erhaltung der vaterländischen Alterthümer, Dresden (od 1847)
28. Verein von Alterthumsfreunden im Rheinlande, Bonn (od 1847)
29. Historischer Verein Niedersachsen, Hannover (od 1848)
30. Historischer Verein der fünf Orte: Luzern, Schwyz, Unterwalden, Uri & Zug, Luzern (od 1848)
31. Schlesische Gesellschaft für vaterländische Cultur, Breslau (od 1848)
32. Verein für hamburgische Geschichte, Hamburg (od 1848)
33. Hennebergischer alterthumsforschender Verein, Meiningen (od 1848)
34. Thüringisch-sächsischer Verein für Erforschung des vaterländischen Alterthums und Erhaltung seiner Denkmäler, Halle (od 1848)
35. Historischer Verein für Mittelfranken, Ansbach (od 1848)
36. Westphälische Gesellschaft zur Beförderung vaterländischen Cultur, Minden (od 1848)
37. Arheološko-numizmatično društvo, S. Peterburg (od 1848)
38. Deutsche Gesellschaft zur Erforschung vaterländischer Sprache und Alterthümer, Leipzig (od 1849)
39. Société des Antiquaires de France à Paris (od 1849)
40. Verein für Lübeck'sche Geschichte, Lübeck (od 1849)

41. Schweizerische geschichtsforschende Gesellschaft, prej v Baslu, sedaj v Zürichu (od 1850)
42. Historischer Verein für Kärnten, Celovec (od 1850)
43. Historischer Verein für Steiermark, Gradec (od 1850)
44. Društvo za jugoslavensku povestnico i starine, Zagreb (od 1851)
45. Kaiserliche Academie der Wissenschaften, Dunaj (od 1851)
46. Historischer Verein für das wirttenbergische Franken, Mergentheim (od 1851)
47. K. k. mährisch-schlesische Gesellschaft des Ackerbaues, der Natur- und Landeskunde (historisch-statistische Section), Brno (od 1852)
48. Numismatische Gesellschaft, Berlin (od 1853)
49. Oberlausitzische Gesellschaft der Wissenschaften, Görlitz (od 1853)
50. Museum Francisco-Carolinum, Salzburg (od 1853)
51. Verein für siebenbürgische Landeskunde, Hermannstadt, danes Sibiu v Romuniji (od 1853)
52. Germanisches Museum, Nürnberg (od 1854)
53. K. k. Central-Commission zur Erforschung und Erhaltung der Baudenkmale, Dunaj (od 1854)
54. Gesellschaft für vaterländische Alterthümer, Basel (od 1854)
55. Gesamtverein der deutschen Geschichts- und Alterthumsvereine, Stuttgart (od 1854)
56. Alterthumsverein, Dunaj (od 1855)
57. Alterthumsverein für das Grossherzogthum Baden, Karlsruhe (od 1855)
58. Museum der niederländischen Alterthumskunde, Leiden (od 1856)
59. Kraljevsko češko znanstveno društvo, Praga (od 1856)
60. K. k. geographische Gesellschaft, Dunaj (od 1856)
61. Verein für Geschichte der Mark Brandenburg, Berlin (od 1856)
62. Direktion der administrativen Statistik im k. k. Handelsministerium, Dunaj (od 1857)
63. Verein für deutsche Culturgeschichte, Weimar (od 1857)
64. Römisch-germanisches Central-Museum, Mainz (od 1858)
65. Montanistisch-geognostischer Verein für Steiermark, Gradec (od 1859)
66. Verein für Geschichte und Alterthum Schlesien's, Breslau (od 1859)
67. Verein für Geschichte und Alterthumskunde, Frankfurt am Main (od 1859)
68. Verein für Nassau'sche Alterthumskunde und Geschichtsforschung, Wiesbaden (od 1859)
69. C. kr. učeno društvo, Krakow (od 1859)
70. Arheološka komisija, Wilno (od 1860).

V naslednjih letih je število zamenjav še naraščalo, že leta 1863 jih je bilo 76. Med novimi ustanovami sta bili tudi Magyar tudományos Akadémia v Pešti in Smithsonian Institution v Washingtonu.

Toda leta 1868 je izšel zadnji letnik Mittheilungen. Društvo je obstajalo še naprej, vendar ni imelo več kaj zamenjavati. Nekoliko so to vrzel zakrili ob izidu dela Augusta Dimitza Geschichte Krains (1874), ki so jo kot zamenjavo poslali vsem društvom.¹⁴⁷

Prvi urejeni katalog je napravil 1847 dr. Rechfeld.¹⁴⁸ Knjižnica je bila urejena po posebnem sistemu. Sestavljena je bila iz naslednjih pododdelkov: 1. Zamenjave z raznimi evropskimi društvi, 2. Zgodovinska dela: a) nanašajoča se na Kranjsko, b) druge zgodovinske knjige, c) zgodovinski priročniki, 3. Geografija, potovanja, statistika: a) splošno, b) nanašajoča se na Kranjsko, 4. Pravna dela, 5. Razno, 6. Carniolica, vsebujoča vse, ne pod 2 a in 3 b vključene in na Kranjsko nanašajoče se knjige, in sicer: a) na Kranjskem tiskana, b) od Kranjcev izvirajoča dela, 7. brošure in letaki, patentni in drugi manjši tiski, ki so po posebnem sistemu pregledno urejeni in shranjeni.

Biblioteka je imela listkovni katalog, katerega nadaljevanje in izpopolnitve so se občasno lotevali. K biblioteki so spadale še deželne karte, portreti, oljne slike, litografije, bakrorezi, slike kranjske pokrajine ipd.¹⁴⁹

Leta 1858 objavljajo Mittheilungen nekoliko drugačno stvarno ureditev knjižnice, in sicer: I. Zamenjave, II. Carniolica in Slovenica, III. Zgodovinska

¹⁴⁷ J. Mal, Naše Muzejsko . . . , str. 18.

¹⁴⁸ MHK 1848, str. 26.

¹⁴⁹ MHK 1857, priloga (št. 257).

dela, IV. Geografija, statistika in potovanja, V. Pravna dela, VI. Razno, VII. Letaki, VIII. Deželne karte, litografije, portreti itd.¹⁵⁰

Leta 1856 so na predlog tajnika dr. E. H. Coste na seji ravnateljstva 16. oktobra sprejeli poseben bibliotečni red, ki je določal: za uporabo zbirk društva so upravičeni le člani društva (člen 1), izposoja kustos, izposojevalec pa mora izpolniti in lastnoročno podpisati formular (člen 2), izposojevalec je dolžan knjige čimprej vrniti, v primeru nujne potrebe za društvene namene ga je mogoče terjati; odgovoren je tudi za vse poškodbe in izgubo (člen 3), če na pisni poziv knjige ne vrne, jih more ravnateljstvo zahtevati preko društvenega sluge in morajo biti temu izročene (člen 5), knjig, ki še niso označene z društvenim žigom, ni mogoče izposojati (člen 5), sestavni deli drugih zbirk društva (listine, pečati, novci itd.) se ne izposojajo, razen v društvenem prostoru. Na stroške stranke je mogoče napraviti prepise listin, odtise pečatov in novcev. Za prepis je treba plačati 1 ft za polo, v primeru izdelave izvlečkov iz listin pa se cena določi po dogovoru (člen 6), v izjemnih primerih sme društveni tajnik na svojo odgovornost dovoliti izposajo v členu 6 imenovanih predmetov (člen 7).¹⁵¹

Knjižnični fond se je sicer z novimi pridobitvami in zamenjavami povečal, vendar so pa pričeli nekatere stvari izločati, ker je primanjkovalo prostora. Zato so že 21. decembra 1863 sklenili na seji ravnateljstva in potrdili na občnem zboru 14. julija 1864, da se 134 pravnih del v 264 zvezkih iz društvene knjižnice podari pravnemu društvu v Ljubljani. Dalje je bilo 69 zvezkov časnikov podarjeno študijski biblioteki v Ljubljani. Končno so nekaj časopisja, ki za društvo ni imelo vrednosti, prodali, kar se vidi tudi iz obračuna za leto 1864. Po tej reviziji so knjižnico na novo uredili, napravljeni so bili novi katalogi (akvizicijski in listkovni), knjige so dobile nove signature in bile na novo postavljene v omarah. S to reorganizacijo se je največ ukvarjal tedanji tajnik Pfeifer, ki sta mu z nasveti stala ob strani predvsem Dimitz in dr. E. H. Costa.¹⁵² Ponovne težave s prostori knjižnice so nastopile v času, ko je razsajala kolera in je bila licejska stavba spremenjena v bolnišnico. Leta 1865 so stavbo dograjevali, potem je izbruhnila vojna, kar je vse oviralo nemoteno delo. Kljub temu je 1865—1867 uspelo na novo obdelati 4000 zvezkov knjižnega gradiva in le malo je še ostalo neobdelanega.¹⁵³

(nadaljevanje sledi)

Zusammenfassung

DER HISTORISCHE VEREIN FÜR KRAIN

(Fortsetzung)

Olga Janša-Zorn

Der Historische Verein für Krain hatte ordentliche und korrespondierende Mitglieder sowie Ehrenmitglieder. Von den ersteren waren die meisten Beamte, Geistliche, es folgten Grundbesitzer, Professoren, Ärzte, es gab auch einige Händler, Gewerbetreibende, Rechtsanwälte u. ä. Unter den Mitgliedern gab es Leute mit liberale und konservativen Ansichten und verschiedenen nationalen Anschauungen. Einige waren Ausländer, andere fühlten sich als Kranier, wieder andere waren bewußte Slowenen. Klun und Dežman waren zunächst bewußte Slowenen, traten aber später ins deutsche Lager über. Die Zahl der ordentlichen Mitglieder bewegte sich zwischen höchstens 400 im Jahre 1848 und etwa 200 im Jahre 1852, sonst aber gewöhnlich um 300. Unter den Ehrenmitgliedern finden wir eine Reihe von Persönlich-

¹⁵⁰ MHK 1858, str. 8.

¹⁵¹ MHK 1856, str. 109.

¹⁵² MHK 1865, poročilo z občnega zbora, str. 83.

¹⁵³ MHK 1867, poročilo z občnega zbora, str. 35—40.

keiten, die durch ihr Wirken auf dem Gebiet der Geschichtsschreibung bekannt sind, ferner Minister, Bischöfe, Krainer Landespräsidenten usw.

Die Arbeit des Vereins wurde geleitet von einem fünfköpfigen Ausschuß, der aus dem Direktor, dem Sekretär, dem Kassierer und noch zwei Mitgliedern bestand. Direktor wurde alle fünf Jahre auf der Jahresversammlung gewählt, von den anderen Ausschußmitgliedern wurde jedes Jahr eines durch Los ausgeschieden, konnte jedoch wiedergewählt werden. Auf den regelmäßigen Jahresversammlungen berichteten die Ausschußmitglieder über die Tätigkeit des Vereins. Die Symbolische Funktion des Schirmherrn des Vereins wurde von Erzherzog Johann, später von Baron Anton Codelli wahrgenommen. Vereinsdirektor war bis zum Jahre 1963 A. Codelli, der später von H. Costa abgelöst wurde. Die Seele des Vereinslebens war der jeweilige Sekretär. In dieser Funktion finden wir: K. Ulepič, F. J. Rechfeld, V. F. Klun, E. H. Costa, E. Rebič, A. Dimitz und J. Pfeifer. Eine besondere Rolle spielte auch der Kustos, der jedoch nicht Mitglied des Ausschusses war. Die Tätigkeit des Vereins zeigte sich nach außen auf den Jahresversammlungen und den monatlichen Zusammenkünften. Die Beteiligung an diesen Treffen war für die damaligen Verhältnisse ziemlich hoch, es kamen zwischen 30 und 40 Personen. Auf den Jahresversammlungen war unter anderem von der Notwendigkeit, Landeskundeunterricht in den Schulen einzuführen, von der Gründung eines Archivs und verschiedenen anderen Plänen und Problemen die Rede.

Im Rahmen des Historischen Vereins für Krain entstand mit Hilfe verschiedener Stiftungen eine reiche Vereinsbibliothek mit vielen seltenen Exemplaren von Werken aus der Krainer Vergangenheit, die heute zum Bestand der Bibliothek des Nationalmuseums gehört.

Der Bücherfonds wurde auch bereichert durch Austausch von Publikationen, die von ähnlichen Vereinen Herausgegeben wurden. Im Jahre 1847 tauschte der Verein seine »Mittheilungen« mit 32, 1863 schon mit 76, meistens deutschen, Vereinen aus. Wie aus den veröffentlichten Angaben hervorgeht, zählte die Bibliothek 1858 bereits 4320 Einheiten, an bestimmten Wochentagen stand sie auch für Benutzer offen.

Inštitut za novejšo zgodovino, YU-61000 Ljubljana, Trg osvoboditve 1

Od leta 1960 izdaja revijo **Prispevki za zgodovino delavskega gibanja (PZDG)**, ki je doslej izšla v 25 letnikih (1984 ni izšla). Leta 1986 se je preimenovala v **Prispevke za novejšo zgodovino**. Revija objavlja razprave, članke, historično dokumentacijo, poročila o simpozijih, knjižna poročila in recenzije, različne bibliografije in tekočo bibliografijo sodelavcev inštituta. V prvih letih izhajanja je bila revija izrazito usmerjena v zgodovino naprednega delavskega gibanja in NOB, vedno bolj pa je širila krog svojega objavljanja tudi na širša področja slovenske zgodovine. Zdaj lahko rečemo, da je to revija za novejšo slovensko zgodovino. Uredništvo se trudi, da bi bila revija pestra, kvalitetna in sodobna.

Prilagamo seznam še dostopnih letnikov, pri čemer opozarjamo, da sta letnika 1962 in 1973 že razprodana, nekaj letnikov pa je že skoraj razprodanih. Revijo lahko naročite pri založbi Partizanska knjiga, YU-61000 Ljubljana, Trg osvoboditve 13, kupite pa pri vseh slovenskih knjigarnah.

PZDG 1960/1
 PZDG 1960/2
 PZDG 1961/1-2
 PZDG 1963/1-2
 PZDG 1965/1-2
 PZDG 1966/1-2
 PZDG 1967/1-2
 PZDG 1968/69, 1-2
 PZDG 1970/1-2
 PZDG 1971/72
 PZDG 1974
 PZDG 1975/76
 PZDG 1977

PZDG 1978/79
 PZDG 1980
 PZDG 1981
 PZDG 1982
 PZDG 1983
 PZDG 1984
 PZDG 1985
 PNZ 1986
 PNZ 1987
 PNZ 1988
 PNZ 1989/1 — Trideset let Inštituta za zgodovino delavskega gibanja. — Biobibliografije.
 PNZ 1989/2